

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

CENTER
for Ukrainian and European
Scientific Cooperation

Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation

**THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
(2014–2022): HISTORICAL, POLITICAL,
CULTURAL-EDUCATIONAL, RELIGIOUS,
ECONOMIC, AND LEGAL ASPECTS**

Scientific monograph

Riga
Latvia
Baltija Publishing
2022

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 4 dated 31.05.2022*

EDITORIAL BOARD:

Bodak Valentyna Anatoliivna – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Rector, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University;

Pantiuk Mykola Pavlovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector for Research, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University;

Haliv Mykola Dmytrovych – Doctor of Pedagogical, Professor, Dean of the Faculty of History, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University;

Ilnytskyi Vasyl Ivanovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University;

Vikhliaiev Mykhailo Yuriiovych – Doctor of Law, Professor, Director, Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation.

The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 1436 p.

CONTENTS

ECONOMY, MANAGEMENT, TECHNOLOGY

Alekseyenko L. M., Tulai O. I., Alekseyenko M. D. MODERN TRENDS IN LABOR MIGRATION IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES.....	1
Antonenko V. M. SUSTAINABILITY AND SECURITY OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE – THE ECONOMIC COMPONENT OF ITS VICTORY.....	9
Barabash L.V. VECTORS OF HARMONIZATION OF THE TAX SYSTEM OF UKRAINE IN THE PRE-WAR, WAR AND POST-WAR.....	18
Barvinok N. V., Barvinok M. V. THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON TOURISM IN UKRAINE AND THE PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT IN THE FUTURE.....	24
Bohashko O. L. RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATION ACTIVITIES OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	33
Vynnychuk R. O., Rubakha N. V. EXTERNAL MIGRATION IN UKRAINE AS A RESULT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 2014-2022: MIGRATION TRENDS, LEGAL REGULATION AND INTEGRITY.....	37
Vivchar O. I., Drakokhrust T. V., Shatarskyi A. SECURITY OF A COUNTRY'S PRIVATE MILITARY COMPANY: A NETWORK APPROACH TO ORGANIZATIONAL AND LEGAL CONTEXTS.....	47
Wozniak S. M., Demeshok O. O., Andriyanova N. M., Shpura M. I. ECONOMIC ASPECTS OF HYBRID WARFARE.....	51
Hulak O. V., Holovii L. V. WORLD FOOD CRISIS AS AN INDIRECT CONSEQUENCE THE WAR IN UKRAINE: ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS.....	64
Hurenko A. V. THE ROLE OF BUSINESS CONSULTING SUPPORT DURING THE MILITARY STATE IN UKRAINE.....	73
Danylina S. O. UKRAINE'S LABOR MARKET IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION AND MARTIAL STATUS.....	80
Dankevych V. Ye., Dankevych Ye. M., Naumchuk V. V. GLOBAL FOOD SECURITY: RISING PRICES AND THE DANGER OF FAMINE IN THE MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA.....	87
Dotsenko I. O. STRATEGIC MANAGEMENT OF ACTIVITIES OF UKRAINIAN BUSINESS ENTITIES UNDER CONDITIONS OF MARITIME.....	92
Zhuk O. S., Pashkuda T. V. MANAGEMENT OF WORK EFFICIENCY AT THE ENTERPRISE IN WAR CONDITIONS.....	97

Zapotichna R. A. AN OVERVIEW OF REASONS FOR THE EXODUS OF MULTINATIONAL BANKS AND CORPORATIONS FROM THE RUSSIAN MARKET OVER RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE.....	103
Zayukov I. V. ASSESSMENT OF POTENTIAL ECONOMIC LOSSES OF HUMAN RESOURCES THROUGH MILITARY ACTION IN EASTERN UKRAINE.....	110
Ivanova V. V. STATE ECONOMIC POLICY AND CORPORATE PATRIOTISM IN STRATEGIC MANAGEMENT: WAR AND POSTWAR PERIOD.....	119
Kolisnychenko T. O. DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ELECTRONIC COMMERCE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	127
Kolisnychenko T. O. FRANCHISING IN RESTAURANT BUSINESS MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	137
Kolomiets P. V. TAX SECURITY OF UKRAINE IN CONDITIONS OF REFORM OF FINANCIAL DECENTRALIZATION AND MILITARY REALITIES.....	143
Konstantynovskiy L. L. CHANGES OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF RETAIL ENTERPRISES AT THE BEGINNING OF RUSSIAN INVASION IN UKRAINE IN 2022	151
Kotsiurubenko G. M. ECONOMIC DIMENSIONS AND FEATURES OF THE FORMATION OF SOCIAL INEQUALITY IN THE CURRENT CONDITIONS OF FINANCIAL POLICY IN UKRAINE.....	160
Koshova S. P. SPACE INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF RUSSIA'S FULL- SCALE INVASION IN UKRAINE.....	172
Kulyk V. A., Dagmar Škodová Parmová RISK MANAGEMENT THROUGH THE PRISM OF UKRAINIAN ECONOMIC RECOVERY.....	181
Kushnirenko O. M., Gakhovych N. G. SECTORAL VECTORS OF UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY.....	186
Lohvyn A. V. TAXATION DURING MARITIME: PROBLEM ISSUES.....	196
Makarenko N. O., Lyshenko M. O. FORMATION OF AGROLOGISTIC HUBS IN WAR-TERMS AS A MEANS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.....	204
Matviichuk L. O. TAX INSTRUMENTS OF ECONOMIC REGULATION IN MARTIAL LAW.....	211
Nebrat V. V., Kurbet O. P., Bodnarchuk T. L. EDUCATIONAL MOBILITY IN TIME OF WAR: RISKS OF HUMAN POTENTIAL'S LOSSES IN UKRAINE	218
Oleksenko L. V. ASPECTS OF INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT NATIONAL INNOVATION SYSTEM DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014-2022).....	224

Osipova A. A. ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF STATE SUPPORT FOR AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE.....	239
Perehuda Yu. A. ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AND THE CONSEQUENCES OF OVERCOMING IT.....	244
Petrukha S. V., Petrukha N. M., Krupelnytska O. L. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND TRIGGERS FOR THE GOVERNMENT FINANCE MODERNIZATION.....	252
Pozdnyakov Yu. V. METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DAMAGE VALUE ASSESSMENT IN INTERNATIONAL EVALUATION STANDARDS.....	264
Roik O. R., Pankiv N. Ye. TOURISM BUSINESS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: NEW CHALLENGES AND REALITIES.....	276
Riabinina N. O. BIFURCATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY IS THE MOST IMPORTANT STRATEGY OF VICTORY.....	287
Semencha I. Ye., Ilchenko H. S. PAST, PRESENT, AND FUTURE DEVELOPMENT OF INVESTMENT IN UKRAINE.....	295
Sytnyk Yo. S. NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: TRENDS, CHALLENGES AND TASKS.....	301
Tkachuk N. M. FEATURES OF FINANCING DEFENSE OF UKRAINE EXPENDITURE.....	313
Tomilova-Yaremchuk N. O., Khomiak N. V., Krupa N. M. TAXATION OF PERSONAL INCOME IN UKRAINE DURING THE WAR.....	324
Tulush L. D., Leontovych S. P., Radchenko O. D. STATE REGULATION OF FINANCIAL SECURITY UNDER MILITARY CONDITIONS.....	331
Khoma I. B. THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE INFLUENCE OF FULL-SCALE WAR ON THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES AND THE OCCURRENCE OF BUSINESS CONFLICTS.....	339
Khomutenko V. P., Khomutenko A. V. UNTARGETED USE OF BUDGET FUNDS IN THE CONDITIONS OF WAR CHALLENGES: PROBLEMS OF CONDUCTING FORENSIC EXPERTISE.....	350
Chaliuk Yu. O. GLOBAL SOCIO-ECONOMIC IMPLICATIONS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR.....	357
Chernega O. M. DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF REPUTATIONAL MANAGEMENT OF A TOURIST DESTINATION IN WARTIME.....	365
Chekhovska M. M. UKRAINE IN THE LIGHT OF CHANGING THE WORLD ORDER.....	372
Shandrivska O. Ye. TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN TRANSPORT CARGO SYSTEM IN WAR CONDITIONS.....	378

Shatskaya Z. Ya. WAYS OF RESTORING ENTREPRENEURIAL STRUCTURES OF KEY SPHERES OF ECONOMY IN THE POST-WAR PERIOD.....	387
Yurynets Z. V., Yurynets R. V. ASSESSMENT OF PERSONNEL EDUCATIONAL COMPETENCIES ON THE PERFORMANCE OF HOTEL BUSINESS ACTIVITY AND PROJECT IMPLEMENTATION UNDER THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	397
Yaroshevych N. B., Kondrat I. Yu. ANALYSIS OF THE IMPACT OF RUSSIAN AGGRESSION ON THE FORMATION OF SOURCES OF BUDGETARY RESOURCES FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION IN UKRAINE.....	406

HISTORY

Artimyshyn P. I., Solar I. Ya. THE "NOVOROSIA" PROJECT IN THE CONTEXT OF THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	414
Benchuk V. O., Trofymovich V. V. HYBRID AGGRESSION OF RUSSIA AGAINST UKRAINE ON THE EXAMPLE OF DONETSK REGION (2014–2022).....	424
Bila S. Ya., Hrytsenko H. Z. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: HISTORICAL CONCEPTS.....	434
Voloshko O. O. FALSIFICATION OF THE HISTORY OF UKRAINIAN STATEHOOD OF 1917–1922 AS ONE OF THE IDEOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION IN UKRAINE 2022.....	444
Hai-Nyzhnyk P. P. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR – WAR FOR LIFE (2014–2022): PERIODIZATION.....	452
Hai-Nyzhnyk P. P. OCCUPATION AND ANNEXATION OF CRIMEA BY THE RUSSIAN FEDERATION IN 2014: AN ACT OF AGGRESSION, HISTORICAL AND LEGAL FALSIFICATION AND INTERNATIONAL CRIME.....	466
Hlibischuk M. V., Ilnytskyi V. I., Starka V. V. “UKRAINIANS AND RUSSIANS ARE ONE NATION”: INFLUENCE OF THE IDEOLOGY OF THE WHITE MOVEMENT OF THE SOUTHERN RUSSIA ON THE WORLDVIEW OF V. PUTIN.....	477
Horbachyk O. O., Kozii O. I. THE POSITION OF THE LEADING ASIAN COUNTRIES ON THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF 2022. ON THE EXAMPLE OF JAPAN, SOUTH KOREA AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA.....	484
Horiunova Ye. O. CRIMEA FRONT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022).....	492
Gulyma O. P., Muravskiy O. I. «CRIMEA SPRING»: MILITARY AND POLITICAL AND INFORMATION ASPECTS OF THE RUSSIAN FEDERATION OCCUPATION OF THE PENINSULA.....	500
Kalishchuk O. M. UKRAINE AND LITHUANIA – LATVIA – ESTONIA: RUSSIAN CONTEXT.....	508
Kaliaiev A. O., Pidshybiakin S. V. DEBALTSEVE'S "CAULDRON" IN UKRAINIAN PUBLIC DISCOURSE.....	515

Kyrydon A. M., Troian S. S. THE CIVILIZATION WAR 2014-2022: THE NATIONAL LIBERATION WAR OF UKRAINE IN XXI CENTURY (theoretical discourse).....	523
Kostiuk O. A., Sheptytska L. B. THE IDEOLOGEME OF THE «RUSSIAN WORLD» (RUSSKIY MIR) IN THE FOREIGN POLICY OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE.....	535
Kotliar Yu. V. MYKOLAIV – 2022: HISTORICAL ANALOGIES OF MARCH EVENTS.....	545
Kotoulas Ioannis E. RUSSIA AS A REVISIONIST STATE AND THE 2022 INVASION OF UKRAINE.....	551
Krasivskiy O. Ya., Puida R. B. OCCUPATION OF THE CRIMEA PENINSULA BY THE RUSSIAN FEDERATION: REACTION OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES AND POLITICAL ELITE.....	557
Kutska O. M., Gerus O., Kutska K. CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE IN THE CONDITIONS OF WAR: EXPERIENCE OF RUSSIAN-UKRAINIAN CONFRONTATION (2014–2022).....	564
Lukianchenko S. V., Martsinko N. M. WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE: ECONOMIC FRONT (2014–2021).....	578
Masnenko V. V., Telvak V. V. HISTORICAL CONSCIOUSNESS AND MEMORY POLITICS ON THE UKRAINIAN TERRITORIES TEMPORARY OCCUPIED BY THE RUSSIAN FEDERATION (2014-2022).....	586
Medvid O. V. POLISH PRESS ABOUT THE BEGINNING OF THE UKRAINIAN-RUSSIAN WAR: ACCORDING TO THE NEWSPAPER "WYBORCZA.PL" (APRIL – AUGUST 2014).....	599
Mieliekiestsev K. I. ON THE ORIGINS OF GEOPOLITICAL AND INFORMATION WARFARE PREPARATIONS FOR THE WAR AGAINST UKRAINE BY THE RUSSIAN FEDERATION IN THE PIVOTAL MOMENTS OF THE CONTEMPORARY RUSSIAN-UKRAINIAN RELATIONS.....	604
Nikolaiuk T. A. REFUSAL OF THE VIEWS OF THE MODERN RUSSIAN POLITICAL ELITE ON THE NATIONAL-ETHNIC AND HISTORICAL UNITY OF RUSSIANS AND UKRAINIANS.....	612
Olitskyi V. O. «NO ONE WITH BLOOD ON THEIR HANDS MAY HOLD THE CHALICE OR THE SHEPHERD’S STAFF»: REACTION OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH TO THE MILITARY AGGRESSION OF 2022 OF RUSSIA AGAINST UKRAINE.....	621
Popov V. Zh. DAILY LIFE OF THE URBAN POPULATION OF UKRAINE IN 1917–1920, AND A CENTURY LATER.....	630
Popp R. P. HUMANITARIAN INITIATIVES OF THE WORLD CONGRESS OF UKRAINIANS IN AID TO UKRAINE (2014–2021).....	637
Svynarenko N. O. IMPLEMENTATION OF RUSSIAN STATE DOCTRINES IN EDUCATION IN THE TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORIES OF DONETSK AND LUHANSK REGIONS (2014–2022).....	646

Sytnyk O. M., Balanovsky Ya. M. IDEOLOGICAL ORIGINS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 2014-2022.....	654
Sukhobokova O. O. POLITICAL AND MILITARY ASSISTANCE OF THE BALTIC STATES TO UKRAINE IN THE FIRST MONTHS OF FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	661
Tolstov S. V. THE EXISTENTIAL MEANING OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	671
Fedorenko M. O., Synchak B. A. INFORMATION BRIDGEHEAD «HOT» STAGE OF THE RUSSIAN MILITARY INVASION IN UKRAINE 2022.....	678
Kharuk A. I. CRIMEA AS AN «UNsinkABLE AIRCRAFT CARRIER»: THE ROLE OF THE PENINSULA IN THE AGGRESSION AGAINST UKRAINE.....	684
Khomitsky V. R. INSTITUTE OF CHAPLINERY IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE PERIOD 2014–2022.....	690

CULTURE, ART, EDUCATION

Bodak V. A., Fylypovych L. O. CULTURAL LOSSES OF UKRAINE IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022 YEARS): ACTUALIZATION OF THE PROBLEM.....	696
Haiuk I. Ya. ROOTS OF EVIL: UKRAINIAN STATEHOOD IN THE CONTEXT OF THE IMPERIAL DISCOURSE OF RUSSIAN GEOPOLITICS.....	702
Dutchak V. H. FROM THE MUSIC OF MAYDAN TO THE MUSIC OF WAR: UKRAINIAN PHENOMENON.....	716
Domin O. A., Zahurskyi O. M., Zahurska S. M. PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN TRANSPORT TECHNOLOGIES DURING MARTIAL LAW.....	726
Kondratova L. H. ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING IN CONDITIONS OF MARITIME.....	734
Kostyshyn N. S., Yakovets T. A. APPLICATION OF PSYCHOLOGICAL INSTRUMENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS FOR THE ADAPTATION OF STUDENTS DURING THE WAR.....	741
Kretov P. V., Kretova O. I. TRANSFORMATIONS OF SOCIO-POLITICAL ACTION IN THE CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE: THE EXPERIENCE OF WAR.....	745
Molchko U. B. ARTISTIC HONOR OF MODERN FIGHTERS FOR INDEPENDENCE IN THE WORKS OF STRYSK ARTISTS.....	751
Muliarchuk Ye. I. ETHICS OF PEACE: EQUALITY – JUSTICE – HUMANITY.....	761
Mukhina L. Ya. EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN CONDITIONS OF MARTIME: THE VIEW OF A PSYCHOLOGIST-TEACHER.....	766

Naumenko N. V. THE VISIONARY NATURE OF STING'S SONG LYRICS IN THE CONTEXT OF THE 2014–2022 WAR.....	771
Peretiaka N. O. RESEARCH ACTIVITIES OF UKRAINIAN SCIENTISTS IN POLAND DURING THE EVACUATION.....	779
Petasyuk O. I. WORLDVIEWS AND ARTISTIC BORDERS OF UKRAINE IN 2022: EMPHASIS AND SYMBOLS.....	786
Struk I. V., Sitko A. V., Semyhinivska T. H. FORMATION AND TRANSLATION OF MILITARY TERMINOLOGY DURING ACTIVE HOSTILITIES IN UKRAINE.....	791
Telna O. A. STUDENTS WITH DISABILITIES IN THE ARMED CONFLICT ZONE: HOW TO SURVIVE?.....	798
Tsarova I. V. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022): WORDS THAT HAVE ACQUIRED NEW MEANINGS.....	804
Sheliukh O. M. FEATURES OF MODERN LITERATURE ABOUT THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	812

POLITICAL SCIENCE, PUBLIC ADMINISTRATION

Bahan O. R. GEOPOLITICAL AND CIVILIZATIONAL CAUSES OF RUSSIA'S WAR IN UKRAINE 2014–2022: A HISTORICAL PERSPECTIVE.....	818
Baklanova O. H. SPIRITUAL SHACKLE OF RASHISM.....	832
Brusientseva O. A. GLOBAL CHALLENGES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	840
Vakylenko O. V., Holubenko T. O., Ivzhenko I. B. CURRENT ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE.....	848
Volkovych O. Yu. THE CAUSES OF RUSSIAN AGGRESSION AS A FACTOR IN VERIFYING UKRAINE'S NATIONAL IDENTITY: INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS.....	860
Hbur Z. V. BASES OF INFORMATIVE SAFETY OF THE STATE ARE IN THE CONDITIONS OF WAR.....	868
Hulai V. V., Bazyluk K. F. INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL COMPONENT OF THE HYBRYD WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINTS UKRAINE (2014–2021): THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE STUDY.....	873
Demianenko B. L., Demianenko V. M. RUSCISM AS A QUASI-IDEOLOGY OF THE POST-SOVIET IMPERIAL REVENGE.....	883
Dulska I. V. THE ROLE OF THE ICT SECTOR IN REPELLING FULL-SCALE ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE.....	893

Dutsiak I. Z.	
THE CAUSES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF THE FIRST THIRD OF THE XXI CENTURY AS A SOURCE OF REFORMING UN SECURITY POLICY.....	902
Zavhorodnia Yu. V.	
POLITICAL CONFLICTS AS A PREREQUISITE FOR THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: MANIPULATIVE FEATURES.....	911
Ivanyshyn P. V.	
CAUSES OF THE WAR WITH MOSCOW AND MILITARY AND POLITICAL PROSPECTS OF UKRAINE.....	918
Kaluha V. F., Koliada O. V.	
THROUGH THE PRISM OF STRUGGLE FOR IDENTITY: UKRAINIAN-RUSSIAN CONFRONTATION OF THE FIRST QUARTER OF THE XXI CENTURY.....	923
Koval I. V., Kislyak L. N.	
FROM HISTORICAL AND SPIRITUAL UNITY OF «BROTHERLY PEOPLES» TO THE GENOCIDE OF UKRAINIANS.....	932
Kovalchuk A. Yu., Cherniavska B. V.	
LEGAL DETERMINATION OF STRATEGIC NARRATIVE AND STRATEGIC COMMUNICATIONS IN THE SYSTEM FOR ENSURING NATIONAL SECURITY OF UKRAINE.....	946
Kozminykh A. V.	
CYBER SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE HYBRID AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE (February – April 2022).....	952
Kolomiets Yu. Yu.	
RUSSIAN IDEOLOGICAL WAR IN UKRAINE.....	956
Kornovenko S. V.	
PANRUSISM – THE IDEOLOGY OF AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE.....	963
Kostiuk T. O., Voroniatnikov O. O.	
REVIEW OF RUSSIA'S FAILURES IN POLICYMAKING, DECISIONMAKING AND THE 2022 WAR PLANNING AND THEIR CONSEQUENCES.....	967
Kosiachenko K. E.	
INFORMATION AND HYBRID WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE: MEANS OF CONTROL.....	973
Kuzmuk O. M., Liubchuk V. V.	
PROPAGANDA AS A WEAPON: SOCIAL DISCOURSE.....	976
Mahda Ye. V.	
THE BELARUSIAN FACTOR IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	983
Matviienkiv S. M.	
REGIONAL MEDIA: DEFINITION OF THE CONCEPT AND PECULIARITIES OF FUNCTIONING IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF 2022.....	992
Melnyk D. S.	
COUNTERACTION TO FINANCING OF TERRORISM IN THE CONDITIONS OF CONDUCT OF RUSSIAN FEDERATION OF HYBRID WAR AGAINST UKRAINE: ISSUES OF THE DAY AND WAYS OF DECISION.....	1000
Mustafazadeh P. T.	
AZERBAIJAN'S POSITION IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1006

Oliinyk A. Yu. FAILURE OF THE POLICY OF INTEGRATIONALIZATION OF UKRAINE: POLITICAL ANALYSIS.....	1010
Pavliukh M. V. METHODS AND MEANS OF RUSSIAN-UKRAINIAN INFORMATION WAR (2014–2022): MYTHS AND RHETORICS OF PROPAGANDA.....	1017
Polovyi T. Ye. THE REPUBLIC OF BELARUS IN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN 2014–2022.....	1026
Rashevska K. Ye. MODELS AND MECHANISMS OF REPARATION PAYMENTS: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND IDEAS FOR UKRAINE.....	1032
Synchak B. A. RUSSIAN MILITARY CRIMES AGAINST MASS MEDIA IN UKRAINE FOR 21 DAYS OF THE 2022 WAR.....	1042
Spivak M. V. UKRAINE'S NATIONAL SECURITY STRATEGIES: A COMPARATIVE ANALYSIS.....	1049
Ustymenko O. V. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022): CRISIS RESPONSE IN THE FIELD OF DEFENSE; PROTECTION OF THE STATE INFORMATION SYSTEM.....	1057
Khorishko L. S. STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE IN THE COTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1069
Yuskiv Kh. V. SOCIAL MEDIA POLICY AGAINST RUSSIAN PROPAGANDA IN UKRAINE.....	1078

LAW

Aleksandrov M. Ye. ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF PATRIOTIC EDUCATION AS A COMPONENT OF RESISTANCE TO AGGRESSION.....	1085
Bilas I. H. INTERNATIONAL LEGAL ASPEKTS OF THE RUSSIAN FEDERATION'S AGGRESSION AGAINST UKRAINE, MECHANISMS OF COUNTERACTION AND LEGAL LIABILITY FOR THE WAR CRIMES AND GENOCIDE.....	1094
Blyzniuk V. V., Yatsenko L. D. UKRAINE'S LABOR MARKET DURING THE WAR.....	1106
Bobrov Yu., Bobrova Yu. Yu. ON THE ISSUE OF THE ORDER OF TRANSFER, FORCED ALIENATION OR EXTRACTION OF PROPERTY DURING THE LEGAL REGIME OF MARITIME.....	1114
Hloviuk I. V., Zavtur V. A. TRENDS OF CHANGES IN CRIMINAL JUSTICE IN WARTIME AND HUMAN RIGHTS.....	1123
Hnizdovska H. M. PROBLEMATIC ISSUES OF LEGAL REGULATION OF SPORT DEVELOPMENT DURING 2014–2022.....	1130
Husarov K. V. EXPENDITURE OF CHANGES IN THE CIVIL PROCEDURAL LEGISLATION OF UKRAINE DURING THE MARITIME STATE AND IMPROVING THE PROTECTION OF JUDGE'S RIGHTS.....	1138

Dankevych Yu. V. ANALYSIS OF REGULATORY LEGAL ACTS INTRODUCED DURING THE MART OF MARITIME IN UKRAINE.....	1143
Zavalna Z. V. THE ROLE OF THE CONTRACTUAL REGULATION OF PUBLIC RELATIONS DURING WARTIME: PROBLEM STATEMENT.....	1149
Karmaza O. O. PROTECTION OF THE RIGHTS AND INTERESTS OF CITIZENS IN THE CIVIL PROCESS UNDER MARTIAL LAW AND RUSSIA'S MILITARY AGGRESSION AGAINST UKRAINE.....	1156
Kobryn V. S. POLITICAL AND LEGAL PREREQUISITES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF 2022.....	1165
Kohut O. V. TO THE QUESTION OF LEGAL FRAMEWORK OF MARTIAL LAW.....	1170
Kolohoida O. V., Slyvinska A. V. A SPECIAL PROCEDURE OF THE CORPORATE RIGHTS IMPLEMENTATION UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW.....	1177
Kravchuk O. O., Bondarenko M. S. CRIMINALIZATION OF COLLABORATIONISM IN UKRAINE.....	1187
Kravchuk S. M. THEORETICAL-LEGAL AND PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE RIGHT TO LIFE AND EUTHANASIA DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 2014–2022.....	1196
Lapkin A. V. FUNCTIONING OF COURTS AND PROSECUTOR'S OFFICE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1208
Lytvyn N. A., Shevchenko A. O. FEATURES OF PROVIDING ADMINISTRATIVE SERVICES UNDER MARTIAL LAW.....	1215
Mernyk A. M. VIOLATION OF THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR BY THE ARMED FORCES OF THE RUSSIAN FEDERATION IN KHARKIV DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR REGION IN FEBRUARY-MARCH 2022 (HISTORICAL ASPECT).....	1220
Moseiko A. H. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022): LEGAL ASPECTS.....	1227
Onishchuk Yu. V. ORGANIZATIONAL AND LEGAL BASES OF ACTIVITY ADVOCACY OF UKRAINE IN MILITARY CONDITION.....	1235
Orobets K. M. CRIMINAL OFFENCES COMMITTED IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW: SOCIAL DANGER AND LEGAL CONFIRMATION.....	1240
Ostapenko O. H. POLITICAL AND LEGAL PROBLEMS OF DETERMINING THE PRECONDITIONS FOR ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION ON UKRAINE ON FEBRUARY, 24-th 2022.....	1247
Pokhylenko I. S. LEGAL REGULATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1256

Ptashchenko D. S. FULFILLMENT OF THE OBLIGATION TO PROTECT THE FATHERLAND, INDEPENDENCE AND TERRITORIAL INTEGRITY OF UKRAINE (ARTICLE 43-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: INDIVIDUAL FEATURES OF LEGISLATIVE REGULATIONS.....	1261
Romaniuk M. V., Dolhanova M. V. DEVELOPMENT OF THE REGULATORY AND LEGAL BASE OF THE SERVICE OF MILITARY CHAPLAINS OF UKRAINE.....	1268
Riabovol L. T. DOCUMENTS OF THE UNITED NATIONS AND THE COUNCIL OF EUROPE ON ENSURING THE RIGHT TO EDUCATION IN CONDITIONS OF ARMED CONFLICTS: LEVEL OF IMPLEMENTATION IN THE LEGISLATION OF UKRAINE.....	1274
Timofeieva L. Yu. CRIMINAL LAW REFORMS DURING THE WAR.....	1282
Fomina T. H., Rohalska V. V FEATURES OF THE APPLICATION OF PREVENTIVE MEASURES IN THE STATE OF WAR.....	1289
Tsybaliuk V. S. CYBERSPACE AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY: POLITICAL AND LEGAL ASPECT.....	1298
Shebanits D. M. SOME LEGAL ASPECTS OF DETERMINING AGGRESSIVE ACTIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE.....	1306
Yurikov O. O. FEATURES OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION IN THE AREA OF COMBAT.....	1310

SOCIOPSYCHOLOGY

Atamanchuk N. M. OVERCOMING STUDENT YOUTH WITH STRESS CAUSED BY MILITARY AGGRESSION: CREATIVITY RESOURCE.....	1316
Bocheliuk V. Y., Turubarova A. V. SOCIO-PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS OF ENSURING THE OPTIMIZATION OF THE PROFESSIONAL PERSONALITY READAPTATION PROCESS IN THE CONDITIONS OF PROBLEMOGENIC SOCIETY.....	1323
Vaida T. S. DESTRUCTIVE STATES AS A PERSON'S REACTIONS TO DANGEROUS FACTORS IN THE CONDITIONS OF THE IMPLEMENTED LEGAL REGIME OF THE MILITARY STATE (ON THE EXAMPLE OF THE OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE, 2022).....	1333
Vorozheikin Ye. P. SOCIAL NETWORKS AND MESSENGERS AS MEANS OF CIVIL SELF ORGANIZATION DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1341
Haponenko V. A., Korol M. O. POLITICAL AND LEGAL CHALLENGES IN THE MANAGEMENT OF MIGRATION FLOWS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS.....	1345
Hrabovska I. M., Talko T. M. THE INFLUENCE OF RELIGIOUS FUNDAMENTALISM ON THE FORMATION OF THE IMAGE OF THE AGGRESSOR IN THE CONSCIOUSNESS OF MODERN UKRAINIAN STUDENTS.....	1350

Derevyanko S. P. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A THREAT TO THE EMOTIONAL WELL-BEING OF MODERN YOUTH.....	1358
Zakharenko L. M. LEGAL BASIS OF PSYCHOLOGICAL VOLUNTEERING IN UKRAINE.....	1362
Kuryliak V. V. WORLDVIEW PORTRAIT OF A UKRAINIAN REFUGEE.....	1370
Nesterenko P. O. THE ARCHETYPE OF CANNIBAL IN THE CONTEXT OF THE RELIGIOUS WORLDVIEW ASPECT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022).....	1375
Panov M. S., Zhadlenko I. O. PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SUCCESSFUL ACTUALIZATION OF PERSONALITY ADAPTATION POTENTIAL IN THE CONDITIONS OF PROBLEMOGENIC SOCIETY.....	1380
Polumysna O. O. IMAGE OF THE RUSSIAN OCCUPANTS IN UKRAINE.....	1391
Soroka I. A. THE PHENOMENON OF WAR AS THE BOOSTER OF THE VIOLENT BEHAVIOUR.....	1398
Stoliarenko O. V., Stoliarenko O. V., Mahas L. M. PSYCOLOGIC AND PEDAGOGYC ASPECTS OF SOLVING THE PROBLEMS CAUSED BY THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	1408
Khraban T. Ye. COPING BEHAVIOR OF UKRAINIAN CIVILIANS AT THE OUTBREAK OF MILITARY CONFLICT IN 2022.....	1416

НЕЦІЛЬВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Хомутенко В. П., Хомутенко А. В.

Постановка проблеми. Військові події на території України спричинили трильйонні збитки, падіння національної економіки, збільшення державних заборгованостей, зростання дефіциту Державного бюджету України. Лише за попередніми експертними оцінками відновлення нашої країни коштуватиме мільярди доларів США. Подолання таких негативних наслідків війни та пошук додаткових резервів потребує оптимізації наявних фінансових ресурсів за рахунок підвищення законності та ефективності їх використання. Водночас, окремі вітчизняні недобропорядні управлінці, навіть у такий складний для нашої держави час, здійснюють державні закупівлі за завищеними цінами¹, нараховують собі мільйонні премії² та проводять неправомірні видатки. Саме тому такі особи повинні понести відповідальність, в тому числі й кримінальну. У цьому контексті актуалізується необхідність вдосконалення нормативно-правових і організаційно-методичних засад проведення судово-економічних експертиз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях О.Г. Адлера, Р.С. Белкіна, Р.А. Волинець, О.П. Гетманець, П.П. Іщенко, В.А. Нечитайло, Ю.С. Назара, В.М. Махова, В.В. Черней, Ю.К. Орлової, В.П. Хоменко, О.Р. Шляхова та інших вчених досліджувались окремі питання судової експертизи, в тому числі й експертизи нецільового використання бюджетних коштів. Однак, проблематика призначення й використання судово-економічної експертизи як одного з джерел доказів під час визначення обсягів скоєних злочинів у бюджетній сфері, вирішення завдань документального й нормативного підтвердження нецільового використання бюджетних коштів залишилась поза увагою вчених. До сьогодні ці питання мають дискусійний характер та остаточно не вирішені, про що свідчить експертна практика.

Актуальність з'ясування проблемних питань призначення та проведення судово-економічних експертиз нецільового використання бюджетних коштів обумовлена як специфікою об'єкту експертизи, так і завданнями, які постають перед судовими експертами-економістами.

Метою є аналіз проблемних питань щодо призначення та проведення судово-економічної експертизи з питань нецільового використання бюджетних коштів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Центральною ланкою бюджетної системи та одним із найважливіших інститутів економічного суверенітету держави, як відомо, виступає державний бюджет. Його існування обумовлено необхідністю наявності загальнодержавного централізованого грошового фонду, який призначений для фінансування виконання державою оборонної, політичної, економічної та соціальної функцій. Визначаючи важливість державного бюджету варто зауважити, що через нього перерозподіляється досить суттєва частина вартості валового внутрішнього продукту, яка в 2021 р. становила 27,3% ВВП України³. При цьому бюджетний фонд держави, здебільшого, формується за рахунок стягнення коштів з доходів фізичних та юридичних осіб через механізм податків та обов'язкових платежів. Питома вага яких у доходах Державного бюджету України у 2021 р. становила – 85,37% від усіх надходжень⁴. Отже, з одного боку державний бюджет являє собою систему економічних відносин, що складаються в суспільстві в процесі формування, розподілу і використання централізованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб⁵. З іншого боку, бюджет є основним фінансовим планом формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються уповноваженими органами державної влади, протягом бюджетного періоду. Такий план, як відомо, затверджується Верховною Радою України у вигляді закону, внаслідок чого він сам стає законом. Саме двоїстий характер бюджету як економічної та правової категорії обумовлює проблематику в призначенні та в проведенні судово-економічних експертиз нецільового використання бюджетних коштів.

У п. 8 ст. 7 Бюджетного кодексу України закріплено принцип цільового використання бюджетних коштів, суть якого полягає у тому, кошти виділяються за бюджетними призначеннями, встановленими законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), за напрямками, визначеними в паспорті бюджет-

¹ Справу про закупівлі дизпалива «Укрзалізницею» за завищеними цінами скеровано до суду. URL: <https://nabu.gov.ua/povnyu/spravu-pro-zakupivli-dyzpalyva-ukrzhaliznyceyu-zavyshchenuyu-cinamy-skerovano-do-sudu>

² Бойко І. Керівництво ОПЗ виписало собі 7 мільйонів гривень під час воєнного стану – джерело. 22.04.2022 р. URL: https://www.unian.ua/war/kerivnictvo-opz-vipisalo-sobi-7-milyoniv-griven-premiji-cherez-voennyi-stan-zmi-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajini-11797416.html?_ga=2.40049570.1679475998.1651134751-1540203608.1645696837

³ Індекси. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/>

⁴ Там само.

⁵ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>

ної програми або в порядку використання бюджетних коштів (включаючи порядок та умови надання субвенцій), а також відповідно до розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів⁶. Разом з тим, у останні роки спостерігається порушення цього принципу, про що свідчать дані звітів Рахункової палати України. Так, лише за останні два роки обсяг нецільового використання бюджетних коштів Державного бюджету України збільшився порівняно з 2019р. на 724,8 млн. грн. і становив 1031,9 млн. грн. у 2020 р.⁷

Відмітимо, що відповідно до ст. 119 Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) «нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); напрямом використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів (включаючи порядок та умови надання субвенцій); бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів)»⁸. Нецільове використання бюджетних коштів є порушенням бюджетного законодавства України та згідно з ч. 2 ст. 121 БКУ може бути підставою для притягнення відповідальних посадових осіб до кримінальної відповідальності⁹. Наприклад, у Звітах Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності відмічається, що в 2019 р. за бюджетні правопорушення було порушено 2316 кримінальних справ, у 2020 р. та 2021 рр. – 3675 та 3237 кримінальних справ відповідно¹⁰.

У процесі кримінального провадження справ, які стосуються бюджетних правопорушень у бюджетній сфері, виникають ситуації, коли для встановлення певних обставин справи або фактів, необхідним є отримання інформації, яка стосується спеціальних знань, і не може бути отримана інакше як шляхом звернення з переліком питань до експертної установи або експерта.

Підставою для проведення судової експертизи відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або договір з експертом чи експертною установою, укладений за пись-

мовим зверненням особи у випадках, передбачених законом, в якому обов'язково зазначаються її реквізити, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, а також об'єкти, що підлягають дослідженню¹¹.

З урахуванням вимог Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень на вирішення експертів-економістів в разі призначення експертизи у зв'язку з встановленими бюджетними правопорушеннями, можуть ставитися питання, наприклад: «Чи підтверджується документально висновки акту перевірки окремих питань щодо цільового використання бюджетних коштів, отриманих бюджетною організацією (найменування) за бюджетною програмою (назва) у сумі (зазначається сума)? Чи використані грошові кошти в сумі (зазначається сума), перераховані отримувачу бюджетних коштів (найменування) в сумі (зазначається сума) за цільовим призначенням?».

Однак, як свідчить експертна практика, нерідко процесуальні документи про призначення експертизи містять питання, які носять правовий характер, наприклад: «Чи підтверджується документально заповідання державному бюджету збитків на суму (зазначається сума), спричинених в результаті нецільового використання бюджетних коштів уповноваженими особами організацією (найменування) за бюджетною програмою (назва), наведених у Акті ревізії (найменування офісу Держаудитслужби)? Якщо ні, то в якій частині підтверджується? Чи завдано внаслідок допущених порушень діями посадових осіб організації (найменування) збитки державному бюджету в сумі ...?».

На нашу думку, завдання в такій редакції не підлягає виконанню судовим експертом-економістом, оскільки вони не відповідають імперативним приписам ст. 8 Конституції України¹², ч. 1 ст. 242 Кримінально-процесуального кодексу України¹³ та ст. 3 Закону про судову експертизу¹⁴. Відповіді на ці питання потребує надання оцінки дій (бездіяльності) посадових осіб, і питання, викладені в такій редакції, є правовими питаннями, які повинні вирішуватися слідством або судом на підставі аналізу фактичних обставин справи та нормативно-правових актів. Тобто, вони знаходяться поза межами компетенції експерта-економіста.

⁶ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>

⁷ Звіт Рахункової палати за 2020 рік. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1083>; Звіт Рахункової палати за 2019 рік. URL: <https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?id=150>

⁸ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>

⁹ Там само.

¹⁰ Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності. *Статистична інформація Генеральної прокуратури*. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113899&libid=100820&c=edit&_c=fo#

¹¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>, п. 1.8

¹² Конституція України: Закон України від 26.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>

¹³ Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n935>

¹⁴ Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

Відмітимо, що ч. 4 ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу України передбачено, що «запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта»¹⁵. Згідно з Методикою вирішення судово-економічної експертизою питань спричинення матеріальних збитків (реєстр. № 11.0.22) «до компетенції судового експерт-економіста, при вирішенні питань щодо обґрунтування розміру збитків у відповідному процесі, належить лише економічна складова, а саме: дослідження операцій з вибуття майна (активів) та/або недоотриманих доходів (упущеної вигоди)», «питання щодо встановлення збитків у їх юридичному розумінні виходять за встановлені межі використання спеціальних знань судовим експертом»¹⁶. Крім того, збитки не можуть бути завданими бюджету, оскільки «потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична або юридична особа, якій завдано майнової шкоди»¹⁷, в той час як «бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду»¹⁸.

Основним завданням судово-економічної експертизи при дослідженні обґрунтованості використання бюджетних коштів є встановлення відповідності використання бюджетних коштів тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Як відомо, бюджетне призначення (цільове призначення) – це повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане БКУ, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування¹⁹. Загалом, бюджетні призначення є складовою бюджетного механізму²⁰, застосовуваного в державі з метою реалізації бюджетної політики, який відображає певну спрямованість бюджетних відносинах на певному етапі соціально-економічного розвитку. Відмітимо, що документом, який містить затверджені бюджетні призначення, встановлені бюджетні асигнування та їх помісячний

розподіл, а також інші показники, які згідно з законодавством повинні бути визначені на основі нормативів, є лімітна довідка про бюджетні асигнування та кредитування (далі – лімітна довідка)²¹.

Показники лімітної довідки використовуються, зокрема, для складання таких об'єктів експертизи як кошторис розпорядників бюджетних коштів та План асигнувань загального та спеціального фонду. Особливістю кошторису як фінансового плану є його своєрідна структура: в кошторисі одночасно відображено доходи і видатки загального фонду доходи і видатки спеціальний фонд. Разом з тим, доходи, які закладені в загальному фонді, не можна витратити на потреби, закладені у видатковій частині спеціального фонду й навпаки²². Разом з кошторисом складають План асигнувань загального та спеціального фонду, який є помісячним розподілом коштів, але з меншою деталізацією статей витрат згідно з кодом економічної класифікації видатків бюджету (далі – КЕКВ)²³.

Ще однією стадією використання бюджетних коштів, документальне оформлення за якою підлягає експертному дослідженню, є взяття на облік бюджетних зобов'язань, яке являє собою будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому²⁴.

До об'єктів судово-економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів належить Паспорт бюджетної програми є документом, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів відповідно до цільових бюджетних призначень.

При проведенні дослідження експерту необхідно враховувати, що стадіями використання бюджетних коштів є: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету; затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм. Це важливо тому, що на думку Хоменка В.П. «нецільове використання може бути допущене на кожній зі стадій. Зокрема, у процесі формування кошторисної докумен-

¹⁵ Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n935>

¹⁶ Методика вирішення судово-економічної експертизою питань спричинення матеріальних збитків (реєстраційний № 11.0.22). URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/page/11>

¹⁷ Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n935>, ч. 1, ст. 55

¹⁸ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>, ч. 1 ст. 2

¹⁹ Там само, ч. 8 ст. 2.

²⁰ Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України. Станом на 20 травня 2020 року. / За заг. ред. Мацюка В. Я. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 312 с. URL: <https://duan.edu.ua/images/staff/departments/law/Files/BKU.pdf>

²¹ Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>

²² Там само.

²³ Про бюджетну класифікацію: Наказ МФУ від 14.01.2011 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>

²⁴ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>, ч. 7, ч. 6 ст. 2

тації обсяги фінансування можуть бути або завищені, або занижені. Завищення може призводити до спрямування коштів на потреби, що не є терміновими, зниження стає причиною появи небюджетних зобов'язань, хоча відповідно до потреб установи обсяги споживання певних ресурсів можуть бути цілком обґрунтовані»²⁵. Окремі уточнення в своїй науковій роботі робить Волинець Р.А., який наводить ознаки нецільового використання бюджетних коштів: а) здійснення видатків: без бюджетного призначення або з його перевищенням; б) нецільового використання: з метою, що не відповідає бюджетним призначенням; в) невідповідність напрямом використання бюджетних коштів, визначених у паспорті бюджетної програми, або бюджетним асигнуванням²⁶.

Доцільно зауважити, що роз'яснення щодо поняття «нецільове використання бюджетних коштів» надано Міністерством фінансів України у зв'язку з тим, що «на практиці мають місце факти кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів та фінансовими і контролюючими органами лише як використання бюджетних коштів у невідповідності до кошторису в частині недотримання вимог економічної класифікації видатків. Зазначене призводить до уникнення учасниками бюджетного процесу відповідальності за використання бюджетних коштів у невідповідності до встановлених бюджетних призначень чи виділених бюджетних асигнувань»²⁷. Отже, при проведенні судово-економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів, згідно з поставленим перед експертом завданням, слід урахувати можливості нецільового використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

При виконанні завдання щодо документальної обґрунтованості використання бюджетних коштів доцільно застосовувати наступні методи дослідження: методи абстрагування та конкретизації при вивченні змісту актів перевірки уповноваженого органу щодо нецільового використання бюджетних коштів; метод документальної перевірки та зіставлення для встановлення правильності і обґрунтованості складання документів та відповідності бюджетних видатків паспорта бюджетної програми, кошторису, бюджетним призначенням та бюджетним асигнуванням; метод економіч-

ного аналізу (аналіз планових документів, кошторисної документації, розрахунків відносно планування витрат); метод узагальнення при складанні висновку за результатами дослідження нецільового використання бюджетних коштів та інші методи, передбачені діючою методикою «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз» за реєстраційним кодом 11.0.08²⁸.

Нормативно-правовим обґрунтуванням поставлених на вирішення судово-економічної експертизи завдань щодо дослідження нецільового використання бюджетних коштів є: Конституція України; Бюджетний Кодекс України; Закон України «Про Державний бюджет України»; інші закони (що регулюють бюджетні відносини), передбачені ст. 1 БКУ; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти органів виконавчої влади; рішення про місцевий бюджет; рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, які регламентують бюджетні відношення в Україні.

Узагальнення об'єктів досліджень при проведенні судово-економічних експертиз з нецільового використання бюджетних коштів наведено в табл. 1.

При проведенні експертного дослідження використання бюджетних коштів слід враховувати, що:

- цільове використання коштів є аксіома бюджетного фінансування, тому бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями відповідно до затвердженого кошторису за кожним кодом економічної класифікації видатків бюджету²⁹;

- бюджетні асигнування, отримані за загальним фондом, можна витратити тільки на цілі, передбачені кошторисом загального фонду, а власні надходження установи (кошти спеціального фонду) можна витратити тільки на цілі, передбачені кошторисом спеціального фонду³⁰;

- видатки бюджетних установ мають подвійний характер і поділяються на фактичні та касові. Зокрема, фактичні видатки – це дійсні витрати бюджетної установи, оформлені відповідними документами (актами виконання підрядних робіт (ф.КБ-2-в), видатковими накладними, товарно-транспортними накладними, рахунками-фактурами та іншими первинними документами). Постачання товарів, робіт та послуг бюджетним установам, здійснюється в межах укладених нами договорів (контрактів, угод), які відповідно до наказу

²⁵ Хоменко В.П. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 1 (2016). с. 120-131

²⁶ Волинець Р.А. Порухення бюджетного законодавства України: особливості системного узгодження норм адміністративного та кримінального законодавства. URL: <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-3-2013/item/113-porushennia-budzhethnoho-zakonodavstva>

²⁷ Про надання роз'яснення щодо поняття «нецільове використання бюджетних коштів»: Лист Міністерства фінансів України від 15.06.2009 р. № 31-09030-07-5/15920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1592201-09>

²⁸ Методика «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз» (реєстраційний № 11.0.08). URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/page/11>

²⁹ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1806>

³⁰ Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>

Об'єкти судово-економічної експертизи

Вид	Назва
первинні та зведені документи бухгалтерського обліку розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів	меморіальні ордера, карточки аналітичного обліку касових видатки; карточки аналітичного обліку фактичних видатків; оборотна відомість бухгалтерська довідка, книга «Журнал-головна»
звітність	фінансова звітність (Баланс (ф. 1-дс); Звіт про фінансові результати (ф. 2-дс); Звіт про рух грошових коштів ф. № 3-дс); Звіт про власний капітал (ф. № 4-дс); Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5-дс). Бюджетна звітність розпорядників бюджетних коштів: Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (ф. № 2д, № 2м); Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (ф. № 4-3д, № 4-3м); Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (ф. № 4-4д); Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (ф. № 7д, № 7м); Звіт про заборгованість за окремими програмами (ф. № 7д.1, № 7м.1); Звіти про виконання паспорта бюджетної програми
планові документи	бюджетний запит; кошторис; розрахунки до загального та спеціального фондів кошторису; паспорт бюджетної програми; плани асигнувань загального фонду та спеціального фонду бюджету; лімітні довідки про бюджетні асигнування, довідки про внесення змін до кошторисів та плану асигнувань; розподіл виділених бюджетних асигнувань та реєстри змін розподілу показників зведеного кошторису; плани використання бюджетних коштів та довідки про зміни до плану використання бюджетних коштів; довідки про внесення змін до кошторисів та плану асигнувань
інші матеріали кримінального провадження	акти документальних перевірок, довідки, допити свідків

Джерело: складено автором

Міністерства фінансів України від 02.04.2014 р. № 372, підлягають реєстрації в Книзі обліку асигнувань та прийнятих зобов'язань³¹.

Доцільно зазначити, що договори (контракти, угоди) можуть укладатися розпорядниками бюджетних коштів (крім довгострокових) виключно в межах бюджетних асигнувань, установлених кошторисами. Фактичні витрати за договорами, укладеними без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень бюджетної установи, не вважаються бюджетними зобов'язаннями і здійснюватися не можуть. Однак, експертна практика доводить, що такі випадки є непоодинокими. В такому разі завданням експерта-економіста є документальне підтвердження збитків бюджетної установи, внаслідок необгрунтованого завищення її зобов'язань згідно зі ст. 224 Господарського кодексу України, а не питання з нецільового використання бюджетних коштів бюджетною установою.

Відмітимо, при дослідженні документів бухгалтерського обліку фактичних видатків бюджетної установи перевіряють рахунки класу 8 «Витрати»: 80 «Видатки із загального фонду», 81 «Видатки спеціального фонду», 82 «Виробничі витрати», 83 «Інші витрати»³². Крім того,

враховують, що аналітичний облік фактичних видатків ведеться в Картці аналітичного обліку фактичних видатків, яка містить інформацію про видатки в розрізі кодів економічної класифікації видатків, занесену на підставі даних меморіальних ордерів. Узагальнені дані фактичних видатків Картки аналітичного обліку фактичних витрат порівнюють з даними в зведеній відомості та в бюджетній звітності бюджетної установи³³.

Експертному дослідженню повинні підлягати не лише фактичні видатки, а й касові, які представляють собою суми бюджетних коштів, перерахованих органом Казначейства або установою банку з реєстраційних, спеціальних реєстраційних, поточних рахунків як готівкою, так і шляхом безготівкової оплати рахунків, за всіма операціями³⁴. У бухгалтерському обліку розпорядників бюджетних коштів немає окремо рахунків або субрахунків для обліку цих видатків. Разом з тим, для їх обліку передбачені два синтетичних рахунки з відповідними субрахунками: 31 «Рахунки в банках» і 32 «Рахунки в казначействі». Дослідженню підлягає також аналітичний облік касових видатків, який ведуть у Картці аналітичного обліку касових видатків в розрізі кодів економічної класифікації видатків, та узагальнені

³¹ Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ: Наказ Міністерства фінансів України від 02.04.2014 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14>

³² Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>

³³ Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2012 р. № 1407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13>

³⁴ Про затвердження форм карток і книг аналітичного обліку суб'єктів державного сектору та порядку їх складання: Наказ Міністерства фінансів України від 29.06.2017 р. № 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0895-17>

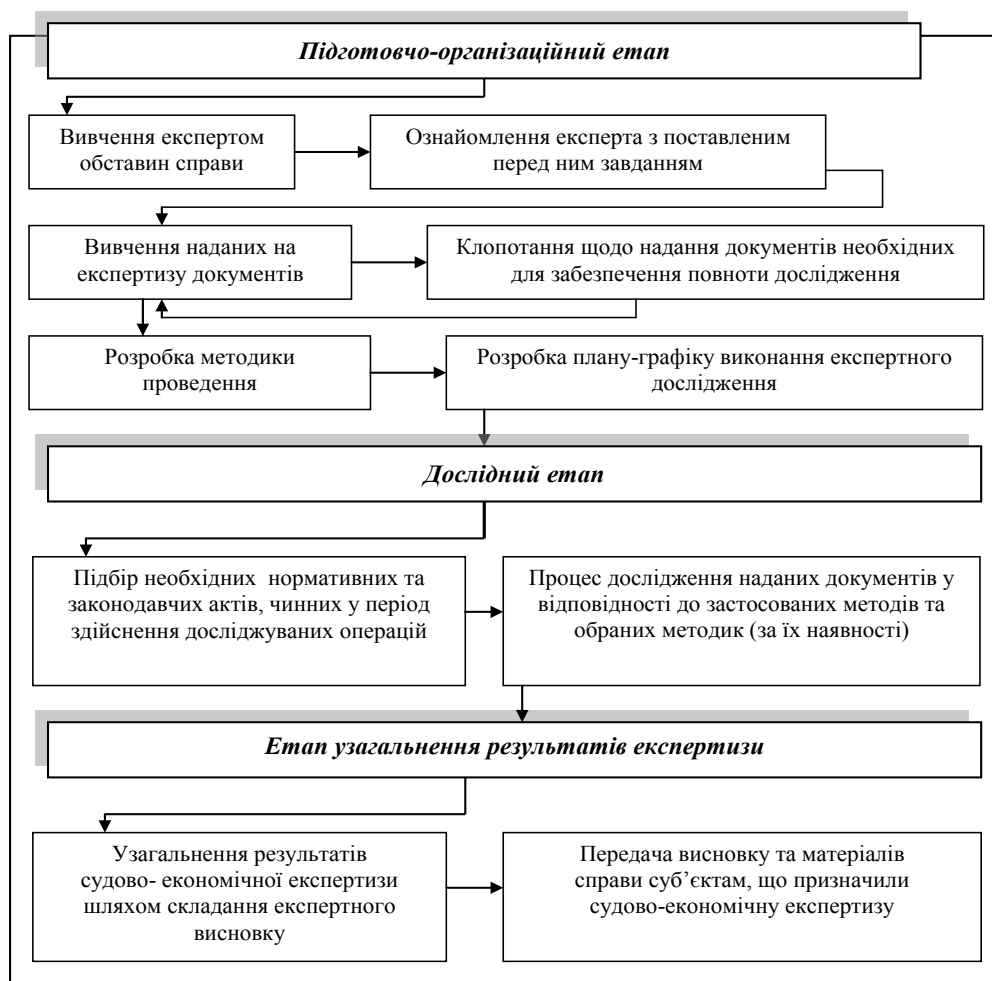

Рис. 1. Алгоритм проведення економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів

дані касових видатків, які наводяться в бюджетній звітності бюджетної установи відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44³⁵.

Доцільно зазначити, що дослідженню підлягає також господарська операція з перерахування бюджетних коштів з реєстраційних, спеціальних реєстраційних, поточних рахунків, яке здійснюється на підставі платіжних доручень розпорядників бюджетними коштами, в якому повинні бути заповнені всі реквізити. Підтвердженням перерахування бюджетних коштів є виписки з рахунків, які також містять інформацію про платіж і документи, на підставі яких здійснюється перерахування коштів отримувачу (код програмної класифікації видатків (КПКВК), код економічної класифікації видатків бюджету (КЕКВ)).

Підсумовуючи зазначимо, що проведення судово-економічної експертизи з використання бюджетних коштів виконується за алгоритмом, який являє собою точний і зрозумілий опис послідовності дій щодо нада-

них на дослідження об'єктів. За результатами їх виконання експерт-економіст повинен скласти висновок, який має відповідати критеріям: належності, допустимості, достовірності і мати взаємозв'язок з іншими доказами в кримінальному провадженні (рис. 1).

Оскільки з підготовчо-організаційним етапом судові експерти добре ознайомлені, то доречним є більш детально розглянути етап дослідницької частини судової економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів. Так, процес дослідження наданих документів проводиться відповідно до застосованих методів та з урахуванням Методики дослідження судово-економічною експертизою питань нецільового використання бюджетних коштів (реєст. код 11.0.12). При цьому, судовим експертом-економістом здійснюються наступні дії:

по-перше, проводиться аналіз інформації, що міститься в планових документах (витяг із розпису фінансування загального і спеціального фондів державного (місцевого) бюджету, лімітна довідка про бюджетні асигнування, паспорт бюджетної програми, кошторис надходжень та асигнувань в загальній сумі та за кожним кодом КЕКВ і розрахунків до нього й їх обґрунтування) з метою співставлення наведених у них даних;

³⁵ Порядок складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12>

Оскільки з підготовчо-організаційним етапом судові експерти добре ознайомлені, то доречним є більш детально розглянути етап дослідницької частини судової економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів. Так, процес дослідження наданих документів проводиться відповідно до застосованих методів та з урахуванням Методики дослідження судово-економічною експертизою питань нецільового використання бюджетних коштів (реєст. код 11.0.12). При цьому, судовим експертом-економістом здійснюються наступні дії:

по-перше, проводиться аналіз інформації, що міститься в планових документах (витяг із розпису фінансування загального і спеціального фондів державного (місцевого) бюджету, лімітна довідка про бюджетні асигнування, паспорт бюджетної програми, кошторис надходжень та асигнувань в загальній сумі та за кожним кодом КЕКВ і розрахунків до нього й їх обґрунтування) з метою співставлення наведених у них даних;

по-друге, здійснюється порівняльний аналіз даних облікових реєстрів (меморіальних ордерів, карток аналітичного обліку касових витрат, карток аналітичного обліку фактичних витрат, зведених відомостей, книги «Журнал-головна») з даними первинних документів (виписок із спеціальних реєстраційних рахунках та/або із рахунків в установах банків бюджетної установи, платіжних доручень, актів виконаних робіт (наданих послуг), видаткових накладних та інших). Досліджується відповідність відображення господарської операцій в облікових реєстрах розпорядників бюджетних коштів, вимогам методології і практики бухгалтерського обліку та нормативним документам;

по-третє, виконується порівняльний аналіз даних облікових реєстрів з даними фінансової та бюджетної звітності розпорядників (одержувачів) бюджетних

коштів. Зокрема, досліджується на відповідність дані Звіту про надходження та використання коштів загального та спеціального фонду щодо касових видатків в розрізі КЕКВ, даним карток аналітичного обліку касових видатків та даним карток аналітичного обліку фактичних видатків, які ведуться в розрізі кодів економічної класифікації видатків за загальним і спеціальним фондами з метою встановлення відповідності даних, наведених в них та визначення їх цільового використання в розрізі КЕКВ;

в-четверте, досліджується відповідність даних затвердженого кошторису надходження та асигнування в загальній сумі та в розрізі КЕКВ даним про касові видатки за відповідним КЕКВ, наведеним у звітах про надходження та використання коштів загального та спеціального фонду в розрізі складових витрат та джерел їх фінансування;

в-п'яте, за результатами проведеного аналізу судовим експертом-економістом формується висновок експерта, який є одним із джерел доказів у судовому процесі.

Висновок

Проведене дослідження теоретичних і практичних аспектів призначення та проведення судово-економічної експертизи з питань нецільового використання бюджетних коштів в Україні дозволило визначити недоліки організаційного і методичного характеру. Їх усунення дасть змогу уникнути помилок при проведенні експертного дослідження та покращить їх якість як одного із доказів для прийняття судами рішень про повернення коштів до державного та місцевих бюджетів. Це, в свою чергу, сприятиме оптимізації фінансових ресурсів, які ефективно використовуватимуться на пріоритетні потреби оборонної галузі та відновлення України в повоєнний період.

Інформація про авторів:

Хомутенко Віра Петрівна,

кандидат економічних наук, професор,
незалежний експерт

Хомутенко Алла Віталіївна,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

8, вул. Преображенська, м. Одеса, 65000, Україна

Information about the authors:

Khomutenko Vira Petrivna,

PhD, Professor,

Judicial Expert

Khomutenko Alla Vitaliivna,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor at the Finance Department

Odessa National University of Economics

8, Preobrazhenska str., Odessa, 65000, Ukraine